

Михайло Коць, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри педагогічної та вікової психології
Волинського національного університету імені Лесі
Українки

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Анотація. Розглянуті аспекти статті спрямовані на висвітлення та розуміння важливості психологічного підґрунтя для забезпечення оптимальної робочої ефективності та психологічного комфорту військовослужбовців під час виконання службових обов'язків.

Ключові слова: військовослужбовці, збройні сили, психологічне забезпечення.

Актуальність дослідження. Сучасні військовослужбовці Збройних Сил знаходяться у складних умовах, пов'язаних із військовими діями та вирішенням різноманітних завдань, що вимагають високого рівня професійної підготовки та психологічної стійкості. Питання психологічного забезпечення стає важливим елементом не лише для підтримання бойового духу, але й для збереження психічного здоров'я та забезпечення оптимальної працездатності в умовах військових дій та повсякденної службової діяльності.

Метою статті є теоретичний аналіз особливостей психологічного забезпечення діяльності військовослужбовців збройних сил.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Однією з ключових місій психологічного супроводу діяльності військовослужбовців збройних сил є виховання готовності подолати небезпеки та труднощі

бойової обстановки під час бойової підготовки, формування вміння стійко реагувати на велике нервово та психічне напруження, що виникає під час ведення військових дій [1; 2; 3; 4 та ін.].

З метою досягнення цілей надзвичайно важливо, щоб військовослужбовці зазнали викликів, що їх чекають у бойовій обстановці під час тренування перед бойовими діями. Водночас, критично важливо, щоб вони виконували свої обов'язки у середовищі, що насичене ризиками та небезпеками.

Максимальний вплив на розвиток відповідних психологічних якостей спостерігається тоді, коли навчальні процеси проводяться в умовах, що максимально відтворюють бойові реалії. У численних дослідженнях вказується, що такі умови найкраще забезпечують ретельне вивчення військових аспектів, зокрема тактична підготовка, бойова стрільба, практична тренування та вправи на витривалість [7; 8; 9; 10; 11].

У сучасних умовах надзвичайно важливо забезпечити військовослужбовців готовність до проведення нічних операцій, які ставлять перед ними великі випробування як на моральному, так і на фізичному рівнях [15]. Сформування психічної стійкості в умовах нічних дій відбувається завдяки ретельному осмисленню особливостей таких сценаріїв і активній практиці військовослужбовцями під час нічних операцій з метою забезпечення ефективного виконання завдань.

Психологічні характеристики військовослужбовця є взаємопов'язаними і розвиваються в контексті взаємодії. Тому, підготовка їх під час бойового тренування має бути системною та орієнтованою на розвиток конкретних психічних якостей, враховуючи при цьому індивідуальні особливості. Цей процес потребує поєднання психологічних методик з заходами, спрямованими на збереження психічного здоров'я.

В. Осьодло та О. Хміляр наголошують на важливості використання як існуючих, так і нових комплексів вправ для розвитку емоційно-вольової стійкості під час психологічної підготовки особового складу. Крім того, використання

різноманітних тренажерів для поліпшення професійних якостей уваги, пам'яті та мислення також має велике значення в цьому процесі [9].

Ряд військових психологів [6; 7; 12; 13; 14 та ін.] рекомендують включати в бойову підготовку військовослужбовців елементи раптовості, небезпеки та ризику. Під час проведення різних занять та вправ раптовість може бути забезпечена за допомогою імітацій, що виникають несподівано та на невеликій відстані від особового складу.

Чим більше досліджень ведеться у цій галузі, тим більше науковців нарікають на необхідність включення елементів творчості та активної діяльності у процес бойової підготовки військовослужбовців. Іншими словами, дослідники, такі як І. Ліпатов, акцентують увагу на тому, що ефективність навчальних заходів залежить від стимулювання розумової праці та самостійності військовослужбовців. Це може включати постановку питань причинно-наслідкового характеру, що стимулює творче використання отриманих знань і поглиблене розуміння матеріалу, а також розвиток навичок самостійного прийняття рішень. Крім того, до ефективних методів належить розв'язання інтелектуальних завдань, які мають практичне значення, і впровадження стандартів, що максимально наближені до бойового середовища. Детальний аналіз виконуваних дій з обов'язковим визначенням їх позитивних і негативних аспектів також є важливим етапом цього процесу [5].

Тактична підготовка відіграє ключову роль у систематичному формуванні необхідних психологічних якостей у військовослужбовців. Під час цих тренувань активно розвиваються знання, навички та психологічні аспекти, а також викликаються психічні стани та емоції, аналогічні бойовим умовам. Цей процес не лише сприяє покращенню психічного стану військовослужбовців, але й дозволяє перевірити їхню психологічну готовність до ефективного виконання бойових завдань [16].

Підведення підсумків занять під час психологічної підготовки військовослужбовців має визначальне значення. Детальний аналіз

дій та вчинків окремих військовослужбовців сприяє підвищенню почуття відповідальності, підсилює впевненість у собі.

Під час службової діяльності військовослужбовців вельми вагомо активно тренуватися у ситуаціях, які можуть виникнути під час реальних бойових операцій. Це включає в себе різноманітні умови, такі як радіочастотні перешкоди, відтворення аудіозаписів бойових дій, моделювання хімічного або радіоактивного забруднення території, а також імітацію вибухів снарядів та бомб. Згідно з висловленою думкою І. Ліпатова, для розвитку в військовослужбовців витримки, самоконтролю та оперативного мислення, необхідно систематично обмежувати час на прийняття рішень та створювати кризові ситуації, що вимагають швидкого та ефективного вирішення [5].

Під час керівництва діяльністю своїх підлеглих, як відзначено у дослідженні С. Яковенка та Т. Яковенка, командири повинні бути уважними до індивідуальних здібностей кожного військовослужбовця та сприяти розвитку в них психологічних якостей, які відповідають їхній конкретній спеціальності [17]. Впевненість у власних діях зі зброєю формується завдяки постійному навчанню, результативність якого значно підвищується під час тренувань військовослужбовців у навичках самоконтролю.

Навички самоконтролю військовослужбовців виявляються у їхніх звітах після стрільби, які включають докладний аналіз власної діяльності. Цим звітам приділяється велика увага, і вони використовуються для ретельного аналізу. Розвиток навичок самоконтролю є необхідним під час навчання на тренажерах, використовуючи спеціальні пульти та навчальні засоби, які дозволяють контролювати дії.

Під час проведення психологічної підготовки військових, розвиток психомоторних навичок виявляється як один із важливих елементів, який широко впроваджується у програми фізичного тренування.

При аналізі ролі і місця психомоторики в системі психологічної підготовки військовослужбовців до навчально-

бойової діяльності, В. Осьодло та О. Хміляр приділяють особливу увагу питанням витривалості та спритності під час навчально-бойової підготовки військовослужбовців [9].

Вчені підкреслювали, що в екстремальних умовах для успішного подолання перешкод військовослужбовець повинен: 1) аналізувати обстановку; 2) обирати належні рухи, відповідні конкретній ситуації; 3) заздалегідь розробляти стратегію подолання перешкод. Тільки військовослужбовець з високорозвиненою спритністю може здійснити все це негайно. Спритність також відіграє критичну роль для військовослужбовців у виконанні різноманітних нормативних вимог. Ніхто з військовослужбовців не може відповідати цим стандартам без належно розвинутих психомоторних навичок.

З вищеописаного стає очевидним, що активна діяльність військовослужбовців передбачає розвинену психомоторику, зокрема високий рівень витривалості та моторної спритності. В умовах складних бойових ситуацій навіть військовослужбовець із найвищим рівнем дисципліни та уважності не зможе виконати своє завдання, якщо ці якості є відсутніми або недостатньо розвинутими.

В умовах активних бойових операцій психомоторика суттєво впливає на ефективність військовослужбовців, зокрема на їхню здатність до виконання бойових завдань.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Психологічна підготовка військовослужбовців до навчально-бойової діяльності утворює цілісну систему, де кожен елемент взаємодоповнюється, сприяючи формуванню військовослужбовців необхідних психологічних якостей. Однією з ключових цілей цієї підготовки є розвиток психологічної готовності до подолання небезпек та труднощів бойової обстановки, формування здатності переносити велике нервово-психічне напруження під час воєнних дій. Ці цілі найефективніше досягаються під час польової підготовки військ, командно-штабних навчань, а також на вогневих та фізичних заняттях.

Майбутніми та перспективними напрямками досліджень є розроблення програм, спрямованих на емпіричне дослідження особливостей динаміки показників психологічної підготовки військовослужбовців для їх участі в навчально-бойовій діяльності.

Список використаних джерел

1. Комар З. (2017). Психологічна стійкість воїна: підручник для військових психологів. Київ. 2017.
2. Корольчук М.С., Крайнюк В. М. (2017). Соціально-психологічне забезпечення діяльності в звичайних та екстремальних умовах. Київ : Ельга, Ніка-центр.
3. Криворучко П. П., Хміляр О. Ф., Шпак Р. А., Василенко С. В. (2016). Морально-психологічний стан військового підрозділу: оцінка та прогнозування : навчальний посібник. Київ : Молода нація.
4. Криворучко П.П. (2002). Психологічна робота у військах (силах) : навчальний посібник. Київ : ВГІ НАОУ.
5. Ліпатов І.І. (1996). Особливості психологічної адаптації військовослужбовців до бойової діяльності. Харків : ХВУ.
6. Макаренко Н. Г. (2019). Формування особистості офіцера Збройних Сил України в умовах гібридної війни. *Особистість у просторі проблем ХХІ століття : наук.-практ. конф., 7 лют. 2019 р., Київ, Україна / Нац. ун-т "Києво-Могилянська академія".* Київ : Дірект Лайн.
7. Організація психологічної підготовки у Збройних Силах України (2023) : навчально-методичний посібник; за ред. В. Клочкова. Київ : НДЦ ГП ЗС України.
8. Осьодло В. І., Грилюк С. М., Тютюнник Л. Л. (2021). Сучасний стан і перспективи психологічного забезпечення в Збройних Силах України. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права.* Вип. 1. С. 89–98. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/dnchpu_2021_1_16.

9. Осьодло В.І., Хміляр О.Ф. (2003). Особливості прояву психомоторних здібностей військовослужбовців механізованих підрозділів. *Збірник наукових праць ВГІ НАОУ*. Київ. № 1. С. 45-51.
10. Охременко О.Р. (2004). Діяльність у складних, напружених та екстремальних умовах. Київ : Національна академія оборони України.
11. Полтавська А. І. (2013). Роль та функції емоцій в екстремальних ситуаціях, що пов'язані із професійною діяльністю в особливих умовах. *Проблеми екстремальної та кризової психології*. 14(1). 252-260. [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Рекр_2013_14\(1\)_34](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Рекр_2013_14(1)_34).
12. Приходько І. І., Колесніченко О. С., Мацегора Я. В. (2014). Психологічний супровід службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України в екстремальних умовах. *Честь і закон*. № 3. С. 68–74.
13. Приходько І. І. (2015). Психологічні особливості службово-бойової діяльності військовослужбовців Національної гвардії України при проведенні антитерористичної операції. *Вісник Київського національного університету імені Т. Шевченка*. Серія : Військово-спеціальні науки. № 2 (33). С. 35–39.
14. Приходько І. І. (2018). Система профілактики та контролю бойового стресу у військовослужбовців. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія : Психологія. Вип. 1. http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadrpn_2018_1_13
15. Філософсько-соціологічні та психолого-педагогічні проблеми підготовки особистості до виконання завдань в особливих умовах (2022). М-во оборони України, Нац. ун-т оборони України. Київ : НУОУ.
16. Ягупов В. В. (2004). Військова психологія : підручник. Київ : Тандем.
17. Яковенко С. І., Яковенко Т. М. (2008). Психічна стійкість військовослужбовців до впливу екстремальних чинників. Київ: КВГІ.